

Tatjana Hojan*

***Prvi kmetijski tečaji za učitelje po sprejetju
osnovnošolskega zakona leta 1869***

*The first courses in agriculture for teachers following the adoption of
the law on primary schools in 1869*

Izvleček

Prispevek pojasnjuje, kje so slovenski učitelji po sprejetju osnovnošolskega zakona leta 1869 pridobivali znanje s področja kmetijstva. Že na učiteljskišči je bilo kmetijstvo samostojen predmet, ki se je poučeval po 2 uri na teden. Leta 1868 so na Dunaju odprli gospodarsko šolo za učitelje, na kateri so se izobraževali šest, leta 1869 pa sedem tednov. Tečaj je obiskovalo tudi po 8 učiteljev s Kranjske in o obeh tečajih sta dva učitelja v časopisju poročala. Kasneje so kranjske učitelje izobraževali v Gradcu.

Abstract

The article looks into how Slovene teachers attained knowledge in the field of agriculture upon the adoption of the law on primary schools in 1869. Agriculture was already taught two hours a week as a separate subject at the teacher's training colleges. In 1868, a school of economics for teachers was opened in Vienna, at which a six-week course was offered in that same year and a seven week one in 1869. Among the attendees were eight teachers from Carniola, two of which published reports on both courses in several newspapers. In later years, Carniolan teachers would also be educated in Graz.

V članku je poudarek na tečajih, ki so jih za učitelje prirejali na Dunaju in v Gradcu med letoma 1868 in 1870. Podatke o tečajih so posredovali udeleženci med kranjskimi učitelji, kateri so jih obiskovali, in sicer v Kmetijskih in rokodelskih novicah ter pedagoškem časopisu Učiteljski tovariš.

Uvod

Pred prvim osnovnošolskim zakonom iz leta 1774 nismo imeli poklicnih učiteljev. Šele po tem zakonu so pričeli na normalkah, ponekod tudi na glavnih šolah

* Tatjana Hojan, profesorica slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka v pokoju, Slovenski šolski muzej, e-pošta: tatjana.hojan@gmail.com

prirejati pedagoške tečaje, ki so trajali od treh do šest mesecev. Na njih so kandidati pridobivali tudi znanje s področja kmetijstva. Vlado Schmidt v svoji knjigi o zgodovini šolstva na Slovenskem piše, da so v Celovcu že od leta 1830 na trimesečnih pedagoških tečajih imeli predmet kmetijstvo.¹

Po letu 1848 se je doba učiteljskega izobraževanja podaljšala najprej na eno, potem pa na dve leti. Podatek za celjsko glavno šolo, kjer je bil učiteljski tečaj, je, da so v šolskem letu 1849–50 poučevali tudi sadjarstvo in sviloprejestvo.²

Takrat je izšel tudi Osnutek temeljnih načel javnega pouka v Avstriji, ki je predlagal enotno osnovno šolo z dopolnjenim predmetnikom. Tako naj bi bil v njej predmet »*praktična navodila za koristne opravke*«, kamor je spadalo tudi sadjarstvo.

Državni šolski zakon, ki je izšel 14. maja 1869, je vpeljal štiriletna državna moška in ženska učiteljišča ter ženska zasebna učiteljišča. Med predmeti na teh učiteljiščih je bilo tudi kmetijstvo in gospodinjstvo. Kmetijstvo so imeli na moškem učiteljišču v 3. in 4. letniku po dve uri na teden, gospodinjstvo pa na ženskem učiteljišču v 4. letniku po eno uro. Pri pouku kmetijstva so se morali gojenci seznaniti s krmljenjem, vzrejo in pitanjem domačih živali, z osnovami ribogojstva, čebelarstva in sviloprejestva, poljedelstvom in pridelovanjem važnejših kultur. Predmet so povezovali z biologijo, kemijo in fiziko. Pri gospodinjstvu so učenke seznanjali z dolžnostmi gospodinje in gospodinjstvi potrebnimi. Ta predmet so povezovali s prirodopisom in naravoslovjem.

Leta 1874 je izšel Organizacijski statut za moška in ženska učiteljišča, ki je predmetnik za učiteljišča spremenil v tolikšni meri, da na ženskih učiteljiščih ni bilo več gospodinjstva, namesto tega pa ženska ročna dela v vseh štirih letnikih po 2 uri na teden. Ta statut je določal, da mora biti pri učiteljišču tudi šolski vrt.³

V prvih letnih poročilih ljubljanskega učiteljišča je podatek o pouku kmetijstva. Leta 1868 je vrtnar Johann Rulitz v poletnih mesecih poučeval sadjarstvo pod vodstvom profesorja Valentina Konška, ki je bil kustos botaničnega vrta. Pouk je potekal dve uri tedensko za 2. letnik.⁴

Naslednje leto so imeli kar dva predmeta, in sicer poljedelstvo in sadjarstvo. Prvega je poučeval Janez Tomšič, drugega Johann Rulitz, vsakega po 2 uri tedensko v 2. letniku. Praktični pouk je potekal v botaničnem vrtu.⁵

Državni osnovnošolski zakon je vseboval nekaj določil o nadaljnjem izobraževanju učiteljstva, kamor sodijo tudi kmetijski tečaji, o katerih bo govor v nadaljevanju.

1 Vlado Schmidt, Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, II, 1805–1848, Ljubljana, 1988, str. 158.

2 Ibid, str. 58.

3 Franc Strmčnik, Razvoj izobraževanja osnovnošolskega učiteljstva na Slovenskem v obdobju od leta 1869 do razpada Avstro-Ogrske, Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969, Ljubljana 1970, str. 342, 347, 351, 361–362, 369–370.

4 Jahresbericht der k. k. Musterhaupt- und Lehrerbildungsschule zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1868, Laibach, 1868, str. 11.

5 Jahresbericht der k. k. Musterhaupt- und Lehrerbildungsschule zu Laibach am Schluss des Schuljahres, 1869, Laibach, 1869, str. 11–12.

Kmetijska ali gospodarska šola na Dunaju 1868

V Učiteljskem tovarišu 1868 je med Dopisi izšla naslednja notica: »*Slavno c. k. ministerstvo za poljedelstvo je po sklepu 27. preteč. m. pod št. 1901 vzajemno s slavnim c. k. ministerstvom za bogočastje in nauk o gospodarstvenem poduku določilo, da se bode na Dunaji odperla kmetijska ali gospodarska šola za učitelje, ktera se bode začela 15. t. m. in bo trajala 6 tednov za kakih 200–300 učiteljev. V to šolo je dovoljeno tudi iz Kranjskega 8 učiteljem, ktere je slavna c. k. deželna vlada izvolila, in sicer g. g.: Ivana Tomšiča iz Ljubljane, Jaka Mencingerja iz Žir, Petra Cebina iz Kranja, Karola Dermelja iz Postojne, Jožefa Barleta iz Vipave, Karola Krištofa iz Št. Mihela na Dolenskem, Antona Jeršinovca iz Černomlja in Franceta Cerarja iz Kočevja. Vsi ti so že odrinili na Dunaj, ker so se mogli že včeraj 14. t. m. ondot oglasiti pri ministr. tajniku gosp. dr. Lorencu, kateri jim bo dalje naznanil, kaj jim je storiti. Da je bilo pa tem 8 učiteljem mogoče na pot iti in se tudi na Dunaji preskerbeti, so že v Ljubljani pri c. k. deželni blagajnici dobili vsak 70 gold. zaloge. Povernila pa se jim bo tudi posebna vožnja in vožnja po železnici (v III. razredu) in še za vsaki dan 2 gold. 50 kr. ali v vsem vkup 200 gold. – Vidite, učitelji, to je zopet lep dokaz, da se na šolstvo in učitelje vendar le vedno bolj in bolj ozira!*«⁶

V naslednji številki je že opisan prvi dan na tej šoli. Pozdravil jih je tudi minister za poljedelstvo, grof Potocki, ki je dejal, da je to prvi poskus in da bodo učitelji s tega tečaja odšli kot »apostoli in oznanovalci učenosti med ljudstvo.«⁷ Minister pravosodja dr. Herbst je nato poudaril, da sta ministrstvu za nauk in poljedelstvo skupaj sklenili, da bo nov šolski zakon vseboval določilo o poučevanju kmetijstva v osnovnih šolah.

Urednik Učiteljskega tovariša je v zadnji številki leta 1868 obžaloval, da noben učitelj ni poročal o bivanju na gospodarsko-kmetijski šoli na Dunaju. Povsod je naveda, da tisti, ki je kam poslan, potem poroča, da ni hodil po svetu za »nebodigatreba.«⁸

Tečaj je opisal v Novicah Ivan Tomšič, učitelj na vadnici v Ljubljani. Učence so razdelili v tri razrede, 18 profesorjev pa jih je poučevalo pri naslednjih predmetih: nauk o gospodarstvu in kmetijstvu, rastlinstvo, živalstvo, naravoslovje, kemija v zvezi z geologijo, živinoreja, gozdarstvo in nauk o stavbah ali zidarstvu. Neobvezni pa so bili predmeti: čebelarstvo, sadjarstvo, vinarstvo, združeni s praktičnim, »kazalnim« poukom v dunajski okolici.

Učenci so lahko šli poslušat na zborovanje nemških kmetijskih in gozdarskih gospodarjev, ki je bilo med 31. avgustom in 5. oktobrom na Dunaju, ogledali so si geološko državno zbirko kmetijskega orodja na dunajski politehnik in mineralno zbirko v cesarski dvorni palači ter kmetijsko in obrtno razstavo v Hietzingu.

Zatem je Tomšič več napisal o posameznih predmetih. Glavni predmet je bil nauk o poljedelstvu ali ratarstvo. Tu so obravnavali rastline, površino zemlje, gnoj, bolezni

6 Iz Ljubljane, Učiteljski tovariš (v nadaljevanju UT), 8, 1868, št. 16, str. 254.

7 Iz Ljubljane, UT, 8, 1868, št. 17, str. 270–271.

8 Andrej Praprotnik, Iz pod Triglava, UT, 8, 1868, št. 22, str. 366–367. Podpis: Milivoj.

poljskih rastlin, vpliv sonca, vetra in zraka na zemljo, obdelovanje zemlje, kmetijsko orodje, setev, plevele in hrambo pridelkov. Pri praktičnem pouku so učencem pokazali modele kmetijskega orodja, ki so jih potem v pravi velikosti videli v Hietzingu. Tam so si ogledali pluge, brane, valjarje, sejalnice, drobljivce in mlatilnice.

Pri »kazalnem« pouku o »kopalnem kmetijskem orodju« so si ogledali modele gnojnega soda, gnojnega voza, pluge, kopalne vile, lopate, motike in krampe. Pri nauku o poljedelstvu so govorili še o pridelovanju lanu in konoplje, mimogrede pa še o pridelovanju tobaka. Omenjali so tudi delavce na polju in plačilo, kredite, posojilnice in najem zemljišč. Posebej so tečajnike opozorili na vodenje kmetijskega dnevnika.

Pri pouku rastlinstva so se poučili o poljskih in vrtnih rastlinah, njihovih boleznih in negi. Pri demonstraciji so si skozi mikroskop ogledali kožo storža, čebule, krompirja in bezga. Pri živalstvu so obravnavali organizem vprežne živine, krmo in nego, pri naravoslovju pa so se pripravili na pouk kemije. Pri kemiji so spoznavali rudnine, kristale in izvedli nekaj poskusov. Ogledali so si tudi geološko državno zbirko. Pri živinoreji so v glavnem obravnavali različne vrste krme in izvedeli, kako ravnati z njo. Pri kazalnem pouku so si ogledali podobe različnih plemen goveje živine in različno volno, ki jo dajejo ovce.

Pri pouku gozdarstva so obravnavali različna drevesa, oskrbo gozda, gozdne plovce, bolezni lesa, lesne grbe in orodje za delo v gozdu. Obiskali so Mariabrunn, kjer so si ogledali gozdno akademijo in gozdno-botanični vrt. Pri nauku o zidarstvu so poučevali vse o kmetijskem posloplju, njegovi legi, prizidke, hleve, pode, mostove in kanale, ki spadajo zraven.

Pri neobveznih predmetih so obravnavali vremenoslovje in čebelarstvo, kjer so si ogledali čebelnjake v Dornbachu in Wagramu. Pri pouku sadjarstva in vinarstva so si ogledali drevesnico, vinograde in vinarsko šolo v Klosterneuburgu.

Zadnji dan tečaja, v soboto, 26. oktobra, so imeli učenci najprej mašo v Karlovi cerkvi, nato so dobili »obiskovalna spričevala« in lepo število knjig ter manjših brošur s področja gospodarstva. Ob 12. uri jih je sprejel v dvorani c.kr. politehnike baron Karl Weiss ter jim dejal, da je ta prvi tečaj pokazal učiteljem pot, po kateri naj se vsak sam

Ivan Tomšič, učitelj na vadnici v Ljubljani, ki se je udeležil Kmetijsko-gospodarske šole na Dunaju leta 1868. (SŠM, fototeka)

naprej izobražuje in pospešuje kmetijski nauk v svoji domovini. Ivan Tomšič je na koncu članka obljubil, da bo še pisal o važnejših rečeh, ki si jih je pridobil na tem tečaju.⁹

Ivan Tomšič je obljubo držal in naslednje leto v Novicah objavil članek »O mokroti in močvirnosti zemlje«, v Besedniku pa »O gnojnej jami ali gnojišču« in v njem med letoma 1869 in 1870 objavil enajst pogovorov o kmetijstvu pod naslovom »Sretnja pod lipo«. Prevedel je tudi nemško knjigo »Navod, kako naj ravnaajo posamezni kmetje in cele soseske z gozdom«, leta 1870 pa napisal knjigo »Poljedelstvo s posebnim ozirom na domače pridelke«.

Gospodarski tečaj na Dunaju 1869

Naslednje leto je bil spet gospodarski tečaj na Dunaju, ki je trajal od 9. avgusta do 24. septembra. Učiteljski tovariš je poročal, da se je priglasilo zanj 59 učiteljev s Kranjske, šlo pa jih bo le 8. Notica se zaključí: »Iz vsega tega se vidi, da imajo ljudski učitelji veselje do boljše omike, ako se jim le daje prilika.«¹⁰

V številki 1. avgusta so bili ti učitelji tudi naštetí, in sicer: »Jožef Tuma v Radolici, Jožef Čerin v Žireh, Janez Saje v Predosljih, Jožef Erker v Srednji vasi na Kočevskem, Blaž Tramšek v Kerškem, Vencelj Sturm v Metliki, Gašper Gašperin v Razdertem, Jožef Levičnik v Železnikih, Janez Škerbinec v Predvoru, Uranič Juri v Preserji.«¹¹

V začetku septembra je bila spet objavljena notica, da je v treh oddelkih na gospodarski šoli čez 200 učiteljev in da poslušajo »nauke o kmetijstvu, sadjereji, fiziki, čbelarstvu, kemiji, naravoslovji, gozdnarstvu i. t. d. in da je vse tri oddelke obiskal minister grof Potocki.«¹²

Udeleženec tečaja Josip Levičnik je v Učiteljskem tovarišu pisal o tečaju. V drugem oddelku so štirje učitelji z Gorenjske, ostali s Kranjske pa so v tretjem. Obljubil je, da bo o bivanju na Dunaju še obširno poročal.¹³

Levičnik je o tečaju resnično obširno poročal. Opisal je najprej svojo pot na Dunaj in samo mesto, nato pa vsebino predavanj in izlete. Najprej je obdelal gospodarski pouk, ki so ga imeli 9 ur na teden. Razdeljen je bil na tri sklope: »Zemlja in podnebje, obdelovanje in oskerbovanje zemlje; žitni in rastlinski pridelki in živinoreja.« V prvem sklopu so poslušali o vrstah zemljišč, o saditvi na posameznih tleh, zatiranju plevela, kmetijskem orodju, gnojenju in sejanju. V drugem sklopu so obdelali poljske rastline, žetev in košnjo, nato posamezne vrste: koruzo, proso, sočivje, ajdo, podzemne sadeže, krmne rastline, lan, ogrščico, mak in oskrbovanje travnikov, pašnikov in senožeti. Pri

9 Ivan Tomšič, Šest tednov na Dunaju ali gospodarsko-kmetijska šola za učitelje, Novice gospodarske, obrtnijske in narodske, 26, 1868, št. 42, str. 363–364, št. 45, str. 373, št. 46, str. 381–382, št. 48, str. 398–399, št. 49, str. 405–406, št. 50, str. 414–415, št. 51, str. 422–423, št. 52, str. 432–433.

10 Iz Ljubljane, UT, 9, 1869, št. 13, str. 199–200.

11 Iz Ljubljane, UT, 9, 1869, št. 15, str. 231.

12 Iz Ljubljane, UT, 9, 1869, št. 17, str. 264.

13 Josip Levičnik, Iz Dunaja, UT, 9, 1869, št. 17, str. 277–278.

živinoreji so spoznavali razna plemena, nato ovce, koze, konje in prašiče. Govor je bil o krmljenju, pitanju, paši, snagi in koristi, ki jih imamo od živali (mleko, volna, dlaka, meso). Ob sklepu jim je predavatelj svetoval, naj vsak gospodar vodi dnevnik, v katerega zapisuje svoje izkušnje, izid letine in drugo.¹⁴

Naslednje leto je Levičnik pisal o sadjarstvu. Predavali so jim o tem, kakšne koristi ima ta panoga, nato pa o drevesnicah, gojenju sadja, ki uspeva v posameznih krajih različno. Sadje so delili na štiri skupine: mehko sadje, koščičasto sadje, jagode in lupinasto sadje. Po opisu posameznih vrst so predavali o sajenju in oskrbovanju dreves, presajanju, cepljenju in prirezovanju. Na koncu so spoznavali tudi sovražnike sadnega drevja in se učili, kako jih zatirati.¹⁵

Tretji predmet, ki so se ga učili, je bilo gozdarstvo. Najprej so jih poučili o koristi gozda in gozdove razdelili v tri skupine: visoki, nizki in vmesni. Za tem je bil govor o sekanju, zasaditvah in presajanju.¹⁶

V zadnji številki Učiteljskega tovariša 1871 je urednik Andrej Praprotnik objavil, da mu je Levičnik pisal, da je nameraval opisati še čebelarstvo, ki so se ga učili na tečaju, toda zadržale so ga »nemile okoliščine.«¹⁷ Gradiva ima še veliko in ga bo morda objavljala kasneje.

Svoje spomine na dunajski tečaj je Levičnik nato spet pričel objavljati leta 1873 in še naslednji dve leti. V njih je objavil tudi svoje mnenje o teh tečajih: *»Dunajski gospodarstveni kurz za ljudske učitelje je trajal, ali boljše reči, sklican bil le dve leti o velikih počitnicah. Razcepil se je pozneje v več manjših, ki so bili preloženi v razna večja mesta; - za slovensko-nemške in primorske pokrajine v Gradec. Moja malenkost pristavlja tej prenaradbi besedo »škoda!«, in ko bi imela moja razsodba o tej zadevi kaj odvažnosti, bi djal: ako se hoče za daljno izobraženje učiteljev v resnici kaj zdatnega storiti, naj pošiljajo oni edino le na Dunaj. Tam se človek namreč mnogo nauči, kar drugej ni lahko; veliko pa je tudi ondi videti, kar se nikjer drugej ne vidi, in služi ukaželjnim na veliko korist.«* Dostavil pa je tudi, da naj se tja pošiljajo le taki, ki bodo znanje koristno uporabili. Vsak bi moral poročati vsaj o enem predmetu, ki so ga učili, v časniku.¹⁸

Za tem je pisal o sedmih izletih, ki so jih opravili z Dunaja. Najprej so si ogledali gozdarsko višjo šolo v Mariabrunnu. Tam so videli orodje za oskrbo gozda in sajenje ter orodje za drvarje. V osmih sobah so si ogledali lesni muzej, nato samostanski vrt, drevesnice, gozdne rastline, sadno drevje in trte.¹⁹

14 Josip Levičnik, Drobtnice iz dnevnika slovenskega učitelja, UT, 10, 1870, št. 8, str. 125–127, št. 9, str. 141–145, št. 10, str. 159–162, št. 12, str. 184–187, št. 13, str. 199–203, št. 14, str. 216–220, št. 15, str. 241–242, št. 16, str. 253–255, št. 18, str. 284–286, št. 19, str. 295–298, št. 20, str. 313–315, št. 21, str. 330–333, št. 21, str. 347–349, št. 22, str. 364–367, št. 23, str. 380–384.

15 Ibid, 11, 1871, št. 2, str. 28–30, št. 4, str. 57–59, št. 5, str. 73–76, št. 7, str. 99–101, št. 9, str. 136–138, št. 11, str. 168–171.

16 Ibid, št. 14, str. 218–220, št. 16, str. 245–247, št. 18, str. 279–281, št. 20, str. 315–318.

17 Andrej Praprotnik, Opomba, UT, 11, 1871, št. 24, str. 184.

18 Josip Levičnik, Spomini na Dunaj in okolico, UT, 13, 1873, št. 11, str. 171.

19 Ibid, št. 20, str. 317–319, št. 21, str. 330–332.

Naslednjič so odšli v Wagram z učiteljem čebelarstva, ki jim je nameraval pokazati »*kako na prostranih Aspern-Wagramskih poljih glešajo čbele o ajdini paši.*« Ogleдали so si neskončne njive z ajdo, vmes pa provizorične čebelnjake in panje.²⁰

Z naravoslovnim docentom so si ogledali schönbrunski živalski in rastlinski vrt. V živalskem vrtu so si ogledali v petnajstih oddelkih številne živali. Levičnik je zapisal, da je vrt zelo poučen za mladino in za tiste, ki se ukvarjajo z naravoslovjem, zato »*svitli cesar ne gledajo na strošek, marveč skerbijo, da se zverinjak vedno še pomnožuje z mnogoverstnimi živali.*« Tudi nad botaničnim vrtom je bil navdušen, »*saj človek skoraj lastnim očem komaj verjame, kako nebrojen, mnogoversten in bogat je plod zemlje v rastlinskem oziru.*«²¹

Z docentom sadjarstva so odpotovali v Atzgersdorf, kjer so si ogledali Fichtnerjevo tovarno, kjer meljejo kosti, mavec, čreslo in šiške. Lastnik pa se ukvarja tudi s sadjarstvom in jim je razkazal svoj vrt, kjer ima ribnik, sadna drevesa in vinsko trto ter številna vrtnarska orodja. Na posestvu ima vedno tri učence, ki se praktično poučujejo v vseh gospodarskih panogah.²²

Z istim docentom so si ogledali tudi vrt in drevesnice v Klosterneuburgu. Vrt je nad mestom, lega je stopničasta, z njega pa čudovit razgled. Obsega 20 oralov zemlje in na njem je okoli 3000 vrst raznih sadnih plemen in nenavadnih gozdnih dreves. Za tem so si ogledali tudi samostansko sodarstvo in samostan.²³

Zadnji izlet oziroma »demonstracija« je bil ogled geološkega muzeja v dunajski okolici. Tam so »*vse raznoverstne in raznobarvne persti in ilovice, ki se nahajajo in dobivajo v obširnem avstrijskem cesarstvu, raznoverstno in raznobarvno kamenje in škerlovje, ruda, premog, okamnjene kosti, polži, školjke, ribe, rogovi, zobje, rastline itd.*«²⁴ Ogleдали so si tudi dva kemična laboratorija, kjer raziskujejo rudnine in prsti, ki jih dobe v analizo.

Ob sklepu tečaja je Levičnik zapisal, da »*za lepe denarje bi ne dal ukov, katere sem skozi ta čas slušal in po njih napotjen bil na marsikako vednost, katera bi mi bila brez tega šolanja, berž ko ne, za vselej prikrita ostala.*«²⁵ Zahvalil se je vsem, ki so mu pomagali do tega tečaja in na kraju še dodal, da so se profesorji na Dunaju od njih tako lepo poslovili, da se niti lastni očetje ne bi mogli lepše.

Leta 1870 so te tečaje omenjali zlasti na zborovanju okrajnega učiteljskega društva 5. maja v Črnomlju. Razpravljali so o kmetijstvu, ki zelo slabo napreduje, in kaj lahko učitelj pri tem pomaga. Učitelj France Muhič je omenjal, da lahko pomaga kmetijska šola na Dunaju, in učitelji, ki so se tam izšolali, naj uče učence in odrasle. Udeleženec prvega tečaja na Dunaju, Anton Jeršinovec, je odgovoril, da se v šestih tednih ne da toliko naučiti, da bi lahko poučevali druge. Tisti, ki so jim tam predavali, so bili namreč vsi doktorji.²⁶

20 Ibid, št. 21, str. 332–334.

21 Ibid, št. 24, str. 375–378.

22 Ibid, 1874, št. 5, str. 78, št. 8, str. 120–122.

23 Ibid, št. 19, str. 298–301, št. 20, str. 309–312.

24 Ibid, 1875, št. 7, str. 108–110.

25 Ibid, št. 9, str. 140–141.

26 Iz Črnomlja, UT, 10, 1870, št. 12, str. 192–193.

Ljudski učitelji v kmetijski šoli v Gradcu. ++)

Že so pretekli trije tedni našega bivanja v Gradcu, pa nihče izmed letošnjih poslušalcev kmetijske šole za učitelje ni slovenskemu svetu o tej šoli sporočal. Ker bi pa vendar vtegnilo marsikoga v ljubi naši domovini mikati, da pozvê vsaj nekoliko, kako se nam tu godí, in kaj da se učimo, sem sklenil „Novicam“ vsaj na kratko o letošnji šoli sporočati, nadja je se, da bode pozneje kak bolj sposoben učitelj izmed nas po zgledu gosp. Levičnika bolj obširno pisal.

Prišedši 15. avgusta v Gradec smo se, kakor nam je bilo naročeno, predstavili gosp. Kirchlehnerju, c. k. namestniškemu svetovalcu. Blagi gospod nas je prav prijazno sprejel, in nam tudi marsikaj nasvetoval, posebno zavoljo stanovanja, kako in kje naj poprašamo, da bomo lažje izhajali z 2 gold. na dan.

16. avgusta smo se zbrali ob določeni uri v Joaneum-u, kjer prav za prav je zdaj naša šola. Začeli smo se spozna-

*Leta 1870 je Učiteljski tovariš objavil, da bo »gospodarska šola«
za učitelje v Gradcu od 16. avgusta do 24. septembra.
(Vir: Učiteljski tovariš, letnik 10 (1870), št. 19, str. 298)*

Tudi učitelj Ivan Zarnik iz Poloma je omenil kmetijske tečaje. Pohvalil je učitelje, ki so v tisku o tem poročali, Ivana Tomšiča in Josipa Levičnika, in izrazil upanje, da bodo tudi letošnji udeleženci tečaja v Gradcu storili prav tako.²⁷

Gospodarska šola v Gradcu 1870

Leta 1870 je Učiteljski tovariš objavil, da bo »gospodarska šola« za učitelje v Gradcu od 16. avgusta do 24. septembra. Tja bodo odšli učitelji s Kranjske, Štajerske, Koroške, Primorske in Dalmacije. Tudi tokrat bo tja lahko odšlo s Kranjske 8 učiteljev z dežele. Učitelji iz mest so šli lahko tja kot gosti na svoje stroške. Prednost so imeli učitelji iz krajev, kjer bodo imeli nadaljevalne šole, in oni, ki doslej še niso bili na tečajih.²⁸

1. avgusta je Učiteljski tovariš objavil imena učiteljev s Kranjske, ki bodo odšli v Gradec. To so bili: Florijan Kaliger iz Boštanja, Janez Simončič iz Šentjerneja, Jakob Koželj iz Črmošnjic, Janez Poženel iz Črnega Vrha, France Praprotnik iz Lesc, Marko Kovšca iz Selc, Leopold Abram iz Fare pri Kostelu in Vincenc Levstek iz Dobrove.²⁹

27 Ivan Zarnik, Iz Poloma na Kočevskem, UT, 10, 1870, št. 17, str. 274–275.

28 Iz Ljubljane, UT, 10, 1870, št. 12, str. 195–196.

29 Iz Ljubljane, UT, 10, 1870, št. 15, str. 244.

Po treh tednih bivanja v Gradcu je pisal učitelj Leopold Abram v Novice, prispevek pa je objavil tudi Učiteljski tovariš. Na tem tečaju je bilo 53 slušateljev, imeli so 6 učiteljev. Na teden so imeli 8 ur fizike in kemije, 8 ur kmetijstva, 2 uri čebelarstva in sadjarstva, 3 ure fiziologije in živinozdravstva, 3 ure gozdarstva in 4 ure živinoreje. Poleg tega so imeli še 5 ur na teden telovadbo, kot neobvezen predmet, ki ga je bilo treba plačati po 4 goldinarje. Ob sobotah so imeli demonstracije, doslej tri manjše v Grottendorf. Tam so si ogledali drevesnice, kjer so ravno *»divjake z berstom žlahtnili«*, zasaditve mladih trst, čebelarstvo, kmetijske stroje, govejo živino in jezerske ovce. Bili so tudi na dveh večjih izletih, prvo na posestvo gospoda Reinigshausa, kjer so videli veliko drenažo, *»mnogo pitovne živine, silno trumo prešičev mladih in starih in velik hmeljnik.«* Opazovali so obiranje in sušenje hmelja. Nato so odšli v bližnji gozd, kjer jim je učitelj praktično pokazal, kar so jemali pri pouku gozdarstva.

Drugi izlet je bil na posestvih barona Mandelna in barona Wašingtona, ki je bil predsednik štajerske kmetijske družbe. Oba sta se ukvarjala *»z umno živinorejo«*, prvi je imel živino Mariahoferskega, drugi pa samo holanskega plemena, pečal pa se je tudi z rejo kokoši. Ogledali so si mlekarne in pripravo za izdelovanje masla, vse je bilo lepo urejeno in snažno.³⁰ Abram je v članku obljubil, da bo o tečaju še poročal, vendar v tisku tega ni zaslediti.

Sklep

Trem učiteljem, ki so pisali o svojem obiskovanju kmetijskega tečaja, se lahko zahvalimo, da se seznanimo z vsebino posameznih predmetov. V glavnem se pouk na teh prvih tečajih ni mnogo razlikoval, nekaj pa vendarle. Na prvem, o katerem je pisal Ivan Tomšič, je zanimivo, da so bili sadjarstvo, čebelarstvo, vinarstvo in vremenoslovje neobvezni predmeti. Glavni predmet je bil nauk o gospodarstvu in kmetijstvu, posebej pa še živinoreja, rastlinstvo, živalstvo, naravoslovje in zidarstvo. Na drugem tečaju, o katerem je obsežno poročal Josip Levičnik, pa je bilo veliko teh predmetov združenih v gospodarskem pouku. Posebna predmeta sta bila tudi sadjarstvo in čebelarstvo. Ker je trajal tečaj, ki ga je obiskoval Levičnik, teden dlje, je bilo tudi več izletov.

Prvi tečaj so obiskovali tudi mestni učitelji, v drugega pa so sprejemali samo učitelje z dežele.

Ivan Tomšič in Josip Levičnik sta se razlikovala tudi tako, da je prvi o tečaju poročal bolj na kratko, potem pa o tem, kar je tam pridobil, napisal nekaj posebnih člankov, drugi pa je vse strnil v svoj Dnevnik slovenskega učitelja in Spomine na Dunaj in okolico.

O tretjem tečaju leta 1870 je pisal Leopold Abram in to že po treh tednih. Pri predmetniku, ki ga je opisal, vidimo, da sta bila glavna predmeta kmetijstvo ter fizika

30 Leopold Abram, Ljudski učitelji v kmetijski šoli v Gradcu, UT, 10, 1870, št. 19, str. 298–291.

in kemija. Posebna predmeta sta bila sadjarstvo in čebelarstvo in kot pri prejšnjih tečajih živinoreja in gozdarstvo. Nov predmet je bil fiziologija in živinozdravstvo, neobvezen predmet pa telovadba.

Na Dunaju sta bila tečaja leta 1868 in 1869, nato pa so ustanavljali več manjših tečajev v večjih mestih. Tečajniki so v obeh dunajskih tečajih pridobili veliko izkušenj tako teoretično kot tudi praktično, hkrati pa so se na številnih organiziranih izletih seznanili z mestom in okolico.

Med udeleženci tečajev so bili učitelji, ki so uspešno delovali v kmetijstvu v svojem domačem okolju in o svojem delu in izkušnjah poročali v pedagoških in kmetijskih revijah.

Ko so bile pri nas ustanovljene kmetijske šole, so slovenski učitelji na njih obiskovali izobraževalne tečaje, tako v Mariboru, Slapu pri Vipavi, Grmu in Šentjurju pri Celju.

Viri in literatura

Jahresbericht der k. k. Musterhaupt- und Lehrerbildungsschule zu Laibach. Laibach, 1868, 1869.

Schmidt, Vlado: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem II, III. Ljubljana, 1988.

Strmčnik, Franc: Razvoj izobraževanja osnovnošolskega učiteljstva na Slovenskem v obdobju od leta 1869 do razpada Avstro-Ogrske. Osnovna šola na Slovenskem 1869–1969. Ljubljana, 1970.

Časopisi

Novice gospodarske, obertnijske in narodske 1868.

Učiteljski tovariš 1868–1875.

Zusammenfassung

Die ersten Landwirtschaftlichen Kurse für Lehrer nach der Inkraftsetzung des Grundschulgesetzes im Jahre 1869

Tatjana Hojan

Slowenische Lehrer haben schon während der Ausbildung einige Kenntnisse aus der Landwirtschaft bekommen. Bereits auf pädagogischen Kursen, die in der Periode des Vormärz drei bis sechs Monate dauerten, wurden Landwirtschaft, Obst- und Seidenbau unterrichtet. Nach 1848 wurde die Lehrerausbildung auf zwei Jahre verlängert und unter den Schulfächern findet man auch Land- und Obstbau. Nach der Inkraftsetzung des Grundschulgesetzes 1869 wurden vierjährige Lehrerbildungsanstalten errichtet. An den männlichen Lehrerbildungsanstalten findet man Landwirtschaft und an den weiblichen Hauswirtschaftsunterricht als Pflichtfach. Landwirtschaft wurde in der dritten und vierten Klasse zwei Stunden pro Woche unterrichtet, Hauswirtschaftsunterricht in der vierten Klasse eine Stunde pro Woche. Bei der Landwirtschaft lernte man über Fütterung, Zucht und Tiermast, die Grundlagen der Fisch- und Bienenzucht, des Seiden- und Landbaus sowie über die Wirkung von wichtigen Nutzpflanzen. Beim Hauswirtschaftsunterricht machten sich Mädchen mit den Pflichten einer Hausfrau und dem Haushaltsbedarf bekannt. An der Ljubljanaer Lehrerbildungsanstalt unterrichtete man im Rahmen des Obstbaus auch praktischen Unterricht im Botanischen Garten.

Im Jahre 1868 wurde in Wien eine Landwirtschaftsschule für Lehrer errichtet, die sechs Wochen dauerte. Zwei- bis dreihundert Lehrer aus allen Ländern durften teilnehmen. Aus Krain wurden 8 Lehrer aufgenommen und über den Ablauf des Kurses hat Ivan Tomšič in der Zeitschrift "Novice" berichtet. Er beschrieb die Vorlesungen und die Exkursionen.

Im folgenden Jahre wurde wieder ein solcher Kurs organisiert, der diesmal sieben Wochen dauerte. Lehrer Josip Levičnik beschrieb in der Zeitschrift "Učiteljski tovariš" ("Lehrerkamerad") sehr genau den Aufenthalt und den Lehrstoff.

Nach zwei Jahren wurden Kurse für Lehrer auch in anderen Ländern veranstaltet. Slowenische Lehrer besuchten bereits 1870 den Kurs in Graz, worüber der Lehrer Leopold Abram schrieb.

Der Lehrplan der Kurse hat sich nicht viel verändert. Im ersten Kurs lernte man: Wirtschafts- und Landwirtschaftslehre, Flora, Fauna, Naturwissenschaft, Chemie mit Geologie, Viehzucht, Forstwirtschaft und Maurerei bzw. Gebäudelehre. Interessant ist, dass Obstbau, Bienenzucht und Weinherstellung im ersten Kurs wahlfreie Fächer waren, während sie in den zwei anderen Kursen fast die wichtigsten Einzelfächer gewesen sind. Im Kurs in Graz 1870 unterrichtete man neben Chemie auch Physik, Physiologie und Tiermedizin.